

Vladimir Karabalić
Filozofski fakultet, Osijek
vkabalić@ffos.hr

Sintaksa glagola nepotpunog značenja u hrvatskom i njemačkom jeziku na primjeru modalnih glagola

U radu su prikazane osnove sintakse modalnih glagola kao jedne podgrupe glagola nepotpunog značenja u hrvatskom i njemačkom jeziku. Raspravlja se među ostalim o upotrebi modalnih glagola s infinitivnom dopunom i bez nje, o rečeničnim dijelovima za koje se postulira da ih modalni glagol sam uvodi, o sintaksi glagola *željeti* i *htjeti* koji se u nekim aspektima razlikuju od ostalih modalnih glagola, o konstrukciji *da* + prezent kao alternativni infinitivnoj dopuni modalnoga glagola u hrvatskom jeziku, te o statusu rečenice u kojoj se nalaze modalni i puni glagol (jednostavna ili složena rečenica). Teorijska je pozadina gramatika zavisnosti (teorija valentnosti), a metodologija sinkronijska, deskriptivna i kontrastivna.

1. Što su glagoli nepotpunog značenja?

Kao glagole nepotpunog značenja definiramo glagole koji za tvorbu predikata u rečenici uvijek ili u jednoj od svojih upotreba (valencija) zahtijevaju dopunu ili nekim drugim glagolom punog značenja ili nekom neglagolskom riječju (najčešće imenicom ili pridjevom). Polazimo od terminologije i podjele u Silić/Pranjkić (2007) koji glagole dopunjene drugim glagolima nazivaju suznačnima i dijele ih na pomoćne, modalne, fazne i perifrazne, a glagole dopunjene neglagolskim riječima nazivaju semikopulativnima ili polusponskima.

Na ovome mjestu nije moguće razviti potpunu argumentaciju za razgraničenje glagola nepotpunog značenja od »samoznačnih glagola« (Silić/Pranjkić, ib.) koji sami tvore predikat u rečenici. U nastavku bit će riječi samo o dva kriterija koje bi neko buduće opširnije istraživanje o tvorbi predikata u hrvatskom jeziku trebalo uzeti u obzir da bi se teorijski razgraničilo pune od nepotpunih glagola.

1.1. Infinitiv kao dio predikata i kao komplement

Treba razlikovati upotrebu infinitiva kao dopune glagolu nepotpunog značenja od upotrebe infinitiva kao komplementa (valencijske dopune) glagolu punog značenja. Ovu drugu upotrebu predviđa gramatika zavisnosti, odnosno teorija valentnosti koja je teorijska podloga ovome radu:¹ komplementi, tj. rečenični dijelovi uvedeni valencijom svog regensa ili »upravitelja«² (glagola, imenice ili pridjeva), i suplementi, tj. rečenični dijelovi koje upravitelji dopuštaju na osnovi svojih značenja, mogu biti izraženi neglagolski (imenicama, zamjenicama, pridjevima, priložima, odnosno frazama kojima su oni jezgra³ te prijedložnim frazama i partikulama), ali i glagolski (finitnim ili infinitivnim frazama, tj. zavisnim rečenicama i infinitivnim konstrukcijama). Komplemente i suplemente jednim imenom nazivamo »upravljenicima«⁴ (dependensima, satelitima). Tako u rečenici (1a)

(1a) *Iako ga inače baš nikada nije strah, sada se boji javno priznati što se dogodilo.*

glagolska finitna fraza *iako ga inače nikada nije strah* ima funkciju koncesivnog suplementa koji je značenjski kompatibilan sa svojim upraviteljem glagolom *se boji*, glagolska fraza *što se dogodilo* stoji na mjestu akuzativnog komplementa kojim upravlja glagol *priznati*, a glagolska infinitna fraza *javno priznati* stoji na mjestu genitivnog komplementa kojim upravlja glagol *se boji*.⁵ Navedene odnose u rečenici (1a) grafički prikazujemo dijagramom ovisnosti (njem. *Stammbaumdiagramm*),⁶ koji bi u pojednostavljenom obliku izgledao ovako:⁷

1 Teorijska podloga ovome radu prvenstveno su Heringer 1996, Zifonun i sur. 1997 i Àgel 2000.

2 Termin *upravitelj* predlaže Franić (2006: 80) kao hrvatski ekvivalent francuskom terminu *régissant* koji koristi utemeljitelj teorije valentnosti Lucien Tesnière.

3 fr. *nucléus* (Franić 2006: 83).

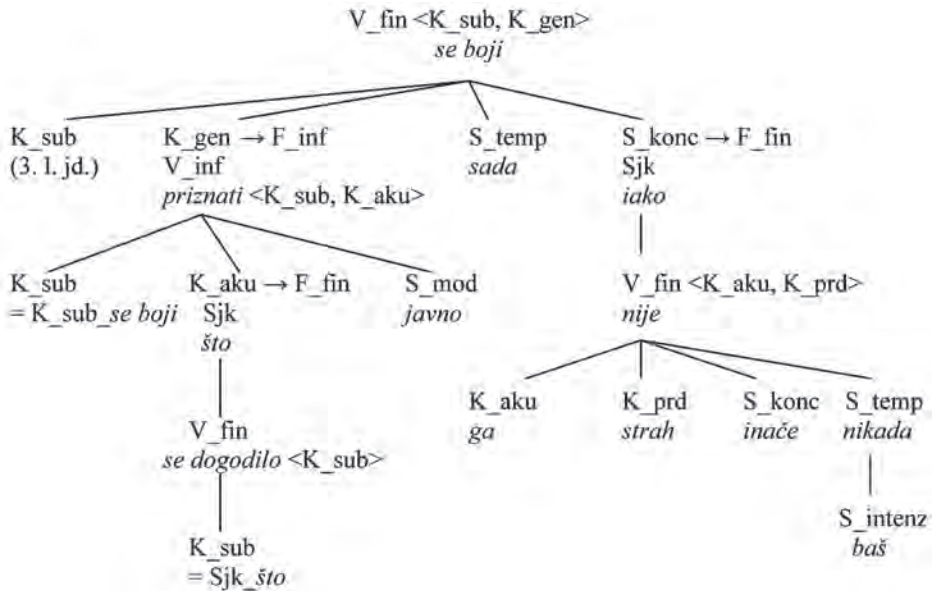
4 fr. *subordonné* (Franić 2006: 80).

5 Što se tiče ostalih rečeničnih dijelova: zamjenice *ga* i *što* imaju funkciju akuzativnog komplementa kojim upravlja glagol *nije* odnosno subjekta kojim upravlja glagol *se dogodilo*, prilozi *inače*, *sada* i *javno* te priložna fraza *baš nikada* imaju funkciju suplemenata: *inače* i *baš nikada* upravljajući su glagola *nije*, *sada* je upravljajući glagola *se boji*, a *javno* glagola *priznati*; u frazi *baš nikada* partikula *baš* suplement je jezgri *nikada* u funkciji intenziviranja značenja ovog priloga.

6 Opširnije o takvim dijagramima usp. npr. Žepić (1975) i Karabalić/Pon (2008).

7 Objašnjenje znakova: K = komplement, _prd = predikativ, S = suplement, V_fin = verbum finitum, V_inf = verbum infinitum, F_inf = glagolska fraza s infinitivnom jezgrom, F_fin = glagolska fraza s finitnom jezgrom, S_jk _ subjunktor; strelica → znači formalnu realizaciju upravljenika, npr. K_gen → V_inf znači da na mjestu genitivnog komplementa stoji glagolska fraza s infinitivnom jezgrom. Među šiljatim zagradama < > navedena je valencija glagola.

Zamjenica *što* u primjeru ima dvostruku sintaktičku ulogu: ona je subjunktor jer povezuje svoju glagolsku frazu s upraviteljem *priznati* i istovremeno je subjekt u glagolskoj frazi u koju je uklopljena. A notacija K_sub = K_sub *boji se* znači da je blokirani subjekt uz infinitiv *priznati* identičan s neizrečenim subjektom uz glagol *se boji*.

U nastavku nas zanimaju takve glagolske fraze kao što je *javno priznati što se dogodilo* u primjeru (1a) kojima je jezgra infinitiv.

Silić/Pranjkić (2007: 186–187) spominju među suznačnim (modalnim i faznim) glagolima i upotrebu glagola *bojati se*, *plašiti se*, *odlučivati*, *uspjeti*, *početi*, *nastavljati*, *prestajati* u ovim rečenicama:

- (1) *Boji se priznati što se dogodilo.*
- (2) *Ne plaši se reći kako je bilo.*
- (3) *Više su puta odlučivali prekinuti suradnju.*
- (4) *Napokon je uspjela položiti ispit.*
- (5) *Počeo je graditi kuću.*
- (6) *Nastavljamo raditi kao i dosad.*
- (7) *Više je puta prestajao pušiti*

Ako navedene glagole interpretiramo kao suznačne, i to »modalne u širem smislu« kao što to čine Silić/Pranjkić (2007: 186), predikati u citiranim rečenicama glase *boji se priznati*, *ne plaši se reći*, *su odlučivali prekinuti*, *je uspjela položiti*, *počeo je graditi*, *nastavljamo raditi*, *je prestajao pušiti*.⁸ Ako predikat odredimo kao član rečeničnog ustrojstva koji »se ne uvrštava u rečenicu po gramatičkim svojstvima drugih članova, nego se, naprotiv, drugi članovi, posredno ili neposredno, uvrštavaju u rečenicu po gramatičkim svojstvima predikata« (Silić/Pranjkić 2007: 285), jedan od sintaktičkih problema koji nastaju kod predikata kao što je *boji se priznati* i ostalih gore navedenih, koji se sastoje od dva glagola od kojih svaki ima vlastitu valenciju, jeste što je jedan dio rečeničnih članova uveden po jednoj, a drugi po drugoj sastavnici

8 »Složeni glagolski predikat nastaje udruživanjem suznačnoga glagola, modalnoga ili faznoga, i infinitiva samoznačnoga glagola.« (Silić/Pranjkić 2007: 289)

predikata. Osim toga infinitiv je jasno uveden gramatičkim svojstvom finitnoga glagola koji traži objekt, pa se postuliranje infinitiva kao dijela predikata ne uklapa u gore citirano određenje predikata da se ne uvrštava u rečenicu po gramatičkim svojstvima drugih članova rečeničnog ustrojstva.

Naprotiv prema gramatici zavisnosti i teoriji valentnosti glagoli *bojati se*, *plašiti se*, *odlučivati*, *uspjeti*, *početi*, *nastavljati*, *prestajati* u rečenicama (1)–(7), kako je gore pokazano na primjeru rečenice (1a), samoznačni su jer imaju vlastitu valenciju, po kojoj otvaraju mjesta komplementima u rečenici. Jedno od tih mjesta je objekt koji je u rečenicama (1)–(7) izražen infinitivnim glagolskim frazama. Infinitivi *priznati*, *reći*, *prekinuti*, *položiti*, *graditi*, *raditi*, *pušiti* nisu dakle dijelovi predikata, nego su jezgre glagolskih fraza (*priznati što se dogodilo*, *reći kako je bilo* itd.) u funkciji objekta kojemu je mjesto u rečenici otvorio finitni glagol kao predikat.⁹ Te infinitivne glagolske fraze nastaju tako što su infinitivi, kojima izravno upravljaju finitni glagoli kao predikati, i sami samoznačni glagoli s vlastitom valencijom i otvaraju svojim komplementima mjesta u rečenici: glagol *prekinuti* svom akuzativnom objektu *suradnju*, glagol *reći* svom akuzativnom objektu *kako je bilo* itd.

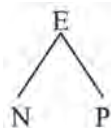
A suznačne glagole možemo definirati kao glagole bez vlastite valencije: oni tvore predikat zajedno s nekim samoznačnim glagolom koji po svojoj valenciji otvara mjesta komplementima u rečenici, stvarajući osnovni kostur rečenice, i suplementima koje dopušta sukladno svom značenju. Glagoli bez vlastite valencije su prema gramatici zavisnosti i teoriji valentnosti pomoćni, modalni, fazi i perifrazni, dakle glagoli koje i Silić/Pranjković (2007: 185–190) svrstavaju u suznačne, s tim što među glagolima koje oni smatraju »modalnima u širem smislu« pronalazimo i samoznačne, kao što je gore prikazano.

Modalni glagoli u užem smislu su suznačni i nemaju vlastitu valenciju jer infinitiv samoznačnoga glagola kojim upravljaju u rečenici ne smatra se njihovim komplementom. Naime komplementi su definirani kao sintaktički ekvivalenti argumenata semantičkog predikata. Argumenti čine sa svojim predikatom elementarnu propoziciju.¹⁰ Jedan takav predikat je primjerice emocionalno stanje E označeno glagolom *bojati se*: predikat je, kao u kemiji, »nezasićen«, a do pune propozicije zasićuju ga dva argumenta: nositelj N stanja E i povod P koji izaziva emocionalnu reakciju E. Elementarna propozicija sastoji se dakle od predikata E i argumenata N i P:

9 Šojat (2009: 329) također smatra, diskutirajući rečenice *Boji se priznati istinu* i *Voli ljetovati na otoku* u gramatici Silić/Pranjković (2005: 185), da bi se infinitivni izrazi *priznati istinu* i *ljetovati na otoku* mogli interpretirati kao objekti, a ne dijelovi predikata kako postuliraju Silić/Pranjković (ib.). Šojat (2009: 335) zaključuje:

Prilikom podjele glagola na suznačne i samoznačne načelno polazimo od Silićeva i Pranjkovićeva (2005: 185) popisa modalnih glagola, iako smatramo da među njima postoje i oni koje ne bi trebalo uvrštavati u tu skupinu, odnosno oni kod kojih realizacija dopune u infinitivu automatski ne predstavlja indikator njihove suznačnosti ili modalnosti (npr. *bojati se*, *voljeti*, *zaboraviti*, *odlučiti*). Kod njih, kao i kod ostalih glagola koji nisu svrstani u navedene skupine, u ovoj fazi izrade glagolskih okvira infinitiv u pravilu interpretiramo kao objekt, odnosno kao jednu od morfosintaktičkih varijacija realizacije npr. akuzativne ili genitivne dopune.

10 Zifonun i sur. (1997: 729 i dalje).

Jezični izraz te elementarne propozicije u hrvatskom je jeziku 'n se boji p', u kojemu *n* stoji za subjekt koji je sintaktički ekvivalent argumentu N, a *p* simbolizira genitivni komplement koji je sintaktički ekvivalent argumentu P.

Takva analiza ne može se primijeniti na odnos modalnoga glagola i infinitiva kojim upravlja jer značenje modalnoga glagola nije sadržano u elementarnoj propoziciji čiji predikat odgovara značenju glagola u infinitivu, nego tek modificira tu propoziciju u određenoj dimenziji (nužnosti, mogućnosti, dopuštenosti itd.). Zato se i na sintaktičkoj razini modalni glagoli ponašaju nespecifično u odnosu na samoznačni glagol u infinitivu s kojim stoje u rečenici: svaki modalni glagol u načelu se može kombinirati sa svakim samoznačnim glagolom, za razliku od glagolskih komplemenata koji su specifični za glagol koji im je otvorio mjesto – primjerice za glagol *bojati se* specifični su subjekt i genitivni komplement, a isključeni su svi drugi komplementi.

No i modalni glagoli u užem smislu na granici su prema samoznačnim glagolima, kako će biti prikazano u glavnom dijelu ovog rada (poglavlje 2).

1.2. Promjena značenja kao indikator

Treba obratiti pozornost i na činjenicu da glagoli koji mogu biti upotrijebljeni i kao samoznačni i kao suznačni imaju različita značenja u te dvije upotrebe. U sljedećim primjerima glagol je u varijanti (a) upotrijebljen samoznačno, a u varijanti (b) suznačno; parafraza značenja navedena je među navodnicima:

(8a) *Ana zna sve što je pitaju.*

(8b) *Ivan zna kasniti na posao.* 'Ivan ponekad kasni na posao'

(9a) *Upravo su stigli na kolodvor.*

(9b) *Stigao je bar telefonirati.* 'Imao je vremena bar telefonirati'¹¹

(10a) *Stao je kao ukopan.*

(10b) *Stao je vikati na nas.* 'Počeo je vikati na nas'¹²

Za razliku od njih, glagoli koji su uvijek upotrijebljeni kao samoznačni, a dopuštaju da jedan njihov komplement bude izražen infinitivom, ne mijenjaju značenje ako im je dotični komplement izražen nominalno; usp. primjerice gornje rečenice (1) i (4) s ovim varijantama:

(1a) *Boji se zubara.*

(4a) *Napokon je uspjela u svojoj namjeri.*

Promjena ili zadržavanje značenja kod promjene izražajnog oblika komplementa može dakle poslužiti kao jedan od testova je li glagol koji u

11 Usp. Anić (1998: 1108): »**stići** (...) 1. doći na cilj kretanja; prispjeti (...) 3. imati vremena za što; dospjeti«

12 Usp. Anić (1998: 1105): »**stati** (...) 1. zaustaviti se u hodanju, vožnji itd. (...) 4. (s inf.) početi«

rečenici stoji s nekim drugim glagolom u infinitivu upotrijebljen suznačno ili samoznačno.

2. Modalni glagoli

2.1. Definicija i podjela modalnih glagola u hrvatskom jeziku

U hrvatskim gramatikama Katičić (2002) i Barić i sur. (1997) modalne glagole nalazimo u skupini »glagola htijenja« (verba voluntatis):

Glagoli htijenja izriču da netko nešto hoće. Takvi su: *htjeti, odlučiti (se), željeti, poželjeti, priželjkivati, žudjeti, čeznuti, voljeti, odbijati, otklanjati, ograditi se ...* [...] Neki glagoli htijenja izriču neko ograničenje njegovu slobodnom ostvarivanju. Takvi su: *morati, trebati, valjati, imati ...* [...] Drugi glagoli htijenja izriču mogućnost njegova slobodnog ostvarivanja. Takvi su: *moći, smjeti, znati ...* (Barić i sur. 1997: 520)

Iste glagole navodi i Katičić (2002: 341–344), s brojnim primjerima rečenične upotrebe.

Ovakav tretman modalnih glagola, prema kojemu oni ne čine zasebnu gramatičku kategoriju, nego se promatraju kao dio leksikona, karakterističan je prema Hansenu (2009: 469) za znatan dio slavističke gramatičke literature:

[...] the category of modals is not an established notion in all branches of Slavonic grammaticography. Many grammarians do not consider the expression of necessity, possibility and volition part of grammar and, consequently, do not recognise modals as a category in their own right. Frequently, modality is treated as a lexical phenomenon and no attempt is made to differentiate the exponents of modality. No distinction is made between central means like for example Russian *moč'* 'can' on the one hand, and modal adjectives like *vozmožnyj* 'possible' or nouns like *vozmožnost* 'possibility' on the other (e.g. for Russian Švedova 1980,¹³ for Polish Grzegorzczkova et al. 1998,¹⁴ for Croatian Barić et al. 1995¹⁵). Exceptions in this respect are Sorbian, Czech, Slovak and Serbian grammaticography.

Slično ističe i Samardžija (1986: 26) da se u hrvatskim gramatikama izdvajanje modalnih glagola kao zasebne skupine nije uobičajilo.

Prva novija hrvatska gramatika u kojoj se modalni glagoli eksplicitno spominju kao zasebna kategorija jest Silić/Pranjković (2007). Prema toj gramatici modalni i modalno upotrijebljeni glagoli »služe za modifikaciju kakve

13 Švedova, N. Ju. et al. 1980. *Russkaja grammatika I – II*. Moskva.

14 Grzegorzczkova, Renata et al. 1998. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Varšava.

15 Barić, Eugenija et al. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb.

druge radnje. Oni zapravo uspostavljaju modalni odnos (a to znači voljni, željni, zahtjevni, poticajni i sl.) između radnje označene samoznačnim glagolom i subjekta« (Silić/Pranjković 2007: 185). Drugim riječima modalni i modalno upotrijebljeni glagoli nisu dio propozicionalnog sadržaja rečenice, nego ga modificiraju u određenim dimenzijama (nužnosti, dopuštenosti, mogućnosti, preferencije i sl.), kao što je već spomenuto u prethodnom poglavlju ovog rada.

Možemo razlikovati modalne glagole u užem i modalne glagole u širem smislu. Modalni glagoli u užem smislu primarno su modalni, što znači da se najčešće kao suznačni upotrebljavaju uz glagole punog značenja, ali poznaju i samostalnu upotrebu kao samoznačni glagoli, o čemu će biti riječi u poglavlju 2.2.

Modalni glagoli u širem smislu primarno su samoznačni, ali poznaju i modalnu upotrebu, na primjer:¹⁶

- (11) **Imate** ih pitati za savjet. (Nemodalna upotreba: *Imaju problema.*)
- (12) **Gledajte** doći što prije. (Nemodalna upotreba: *Ne gledaj me tako.*)
- (13) **Dala** si je sašiti odjeću. (Nemodalna upotreba: *Hrvatskom kazalištu dao sam svoj nemir.*)
- (14) **Došlo** mu je da otvori bocu vina. (Nemodalna upotreba: *Došli smo kući.*)

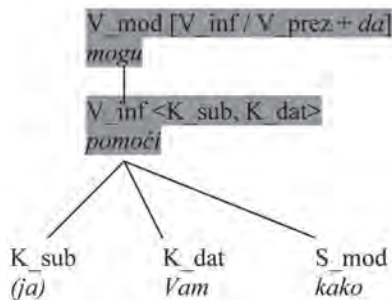
2.2. Sintaksa modalnih glagola u užem smislu u hrvatskom jeziku

Modalni glagoli u užem smislu najčešće zahtijevaju dopunu u infinitivu ili, rjeđe, u prezentu indikativa uvedenom veznikom *da*, na primjer:¹⁷

- (15) *Autoceste moramo dati u koncesiju.*
- (16) *Zločini nisu smjeli biti počinjeni.*
- (17) *Kako Vam mogu pomoći?*
- (18) *Ja hoću da govorim s gospodinom Mikulićem.*
- (19) *Gnoj treba da se ispod njih ostruže.*

Takve rečenice ekspliciramo prema teoriji valentnosti na taj način da je modalni glagol upravitelj samoznačnoga glagola u infinitivu u sklopu predikata, a samoznačni glagol uvodi subjekt, objekte i priložne oznake i time stvara rečenicu; grafički prikaz:

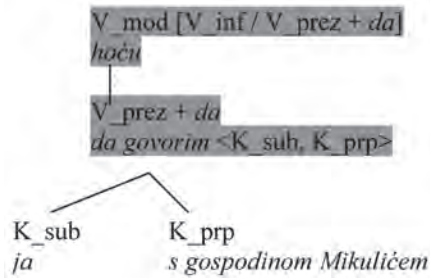
(17)

16 Primjeri su preuzeti od Silić/Pranjković (2007: 186–187) i s interneta.

17 Primjeri su s interneta i iz hrvatske književnosti (primjeri 18 i 19: S. Kolar i M. Krleža, cit. prema Barić i sur. 1997: 520).

(18)

Ako je samoznačni glagol iz skupine glagola kretanja, može u rečenici ostati i neizrečen:

- (20) *Moram u grad.*
 (21) *Ne smijem van.*
 (22) *Ne mogu s vama u kino.*
 (23) *Kanim na more.*
 (24) *Drznuo se meni u kuću.*
 (25) *Valja nama preko rijeke.*
 (20)–(25) *nisu tekstne elipse poput (26):*
Ideš s nama u kino?
 (26) – *Ne mogu.*

Naprotiv upotreba modalnih glagola u rečenicama poput (20)–(25) jest gramatikalizirana: ako je glagol ispušten, u rečenici obavezno stoji adverbijal smjera (koji se u teoriji valentnosti uz glagole kretanja smatra komplementom, simbol: K_{dir}) koji postaje glavni nositelj značenja rečenice. Sintaktičko pravilo koje to regulira možemo formulirati ovako: Rečenični model $RM_1\{K_{sub}, V_{mod}, V_{move}(\text{ }, K_{dir})\}$ analogan je modelu $RM_2\{K_{sub}, V_{mod}, K_{dir}\}$.¹⁸

Modalni glagoli mogu u rečenici stajati bez infinitivne dopune i u idiomatiziranim izričajima u kojima je teško ili nemoguće ili pak besmisleno rekonstruirati kakav glagol je ispušten. Evo nekoliko primjera iz Rječnika hrvatskoga jezika:¹⁹

- (27) *Koga nema bez njega se može.*
 (28) *Kad sam mogo nisam mogo a sad mogu pa ne mogu.*
 (29) *Sve se može kad se hoće.*
 (30) *Što se mora nije teško.*

Čini se da su modalni glagoli u takvim rečenicama upotrijebljeni samoznačno, tj. da osnovu rečeničnog značenja odnosno propozicionalnog sadržaja rečenice čini upravo značenje modalnoga glagola (mogućnost, nužnost, volitivnost).

Modalni glagoli mogu u rečenici sami otvoriti mjesto adverbijalima koji intenziviraju ili modificiraju njihovo značenje:

- (31) **Možda** *ću morati u grad.*
 (32) **Sada** *ne smijem van.*

18 V_{move} = glagol kretanja, obične zagrade () = fakultativni rečenični dio.

19 Anić (1998).

(33) *Nikako ne mogu s vama u kino.*

(34) *Svakako kanim na more.*

Adverbijale u rečenicama poput (31)–(34) ekspliciramo tako da je direktivnom komplementu (kao i subjektu) otvorio mjesto neizrečeni glagol kretanja, a drugom (u primjerima istaknutom) adverbijalu otvorio je mjesto modalni glagol.

Pitanje je da li modalni glagoli mogu uvesti akuzativni objekt. U svakom slučaju zamjenicu *to* u sljedećim primjerima (35)–(37) ne smatramo akuzativnim objektom:

(35) *Moram to.*

(36) *Ne smijem to.*

(37) *Ne mogu to.*

Ovo su tekstne elipse, a zamjenica je anafora za neizrečenu frazu samoznačnoga glagola poznatu iz konteksta. Ali što je s neodređenim objektima u gore navedenim primjerima (29) i (30) i u sljedećim primjerima (38)–(40)?

(38) *Ne moram ja ništa.*

(39) *Ti ništa ne možeš.*

(40) *Smiješ li ti uopće išta?*

Otvara li mjesto akuzativnom objektu u takvim rečenicama neki samoznačni glagol koji je ostao neizrečen, ili pak modalni glagol? Argument za ovu zadnju pretpostavku bio bi da su objekti neodređeni i za njihovo uvođenje u rečenicu dovoljan je i tako nizak stupanj selektivnosti kakav imaju modalni glagoli. Drugim riječima te objekte mogli bismo eksplicirati kao intenziviranje značenja dotičnoga modalnoga glagola (*ništa ne morati, sve moći, išta smjeti*), kao što smo interpretirali neke adverbijale u gornjim primjerima (31)–(34): *svakako kanim, nikako ne mogu* itd.

S obzirom na uvođenje objekta u rečenicu, glagoli *željeti* i *htjeti* razlikuju se od ostalih modalnih glagola u užem smislu u samostalnoj upotrebi po tome što mogu uvesti i druge objekte osim neodređenih u akuzativu:

(41) *Želim ti puno sreće.*

(42) *Tako te hoću.*

(43) *Hoće ga karta.*

Ovdje možemo govoriti o pravoj valenciji glagola *željeti* i *htjeti*:

(41) <K_sub, K_dat, K_gen>

(42) <K_sub, K_aku, K_mod>

(43) <K_sub, K_aku>

Bilo bi zanimljivo istražiti da li se glagoli *željeti* i *htjeti* u suvremenome hrvatskom jeziku upotrebljavaju češće kao suznačni u kombinaciji s nekim samoznačnim glagolom ili samostalno kao samoznačni glagoli. Za usporedbu, njemački ekvivalenti *mögen* i *wollen* danas se upotrebljavaju podjednako često kao samoznačni i kao suznačni glagoli, glagol *mögen* čak možda i češće kao samoznačni.²⁰

20 Usp. Heringer (1996: 73–74).

Druga je važna razlika prema ostalima modalnim glagolima u užem smislu u tome što glagoli *željeti* i *htjeti* mogu u rečenici otvoriti mjesto vlastitom subjektu koji je različit od subjekta pridruženog drugom glagolu kojim su ti modalni glagoli dopunjeni. Ovaj drugi glagol tada naravno ne stoji u infinitivu:

(44) *Ne želim da me gledaju kako gubim.*

(45) *Slovenci hoće da njihovo teritorijalno more dotakne otvoreno more.*

Ovo su zavisnosložene rečenice jer imamo dva subjekta pridružena svaki svom glagolu, a zavisna rečenica ima funkciju objekta glagolu *želim* odnosno *hoće*. A kakve rečenice imamo ako ostane samo jedan subjekt? Evo nekoliko primjera iz hrvatske književnosti²¹ koje navodi Katičić (2002: 342):

(46) *On je odmah htio da odjaše*

(47) *Htjela je da poravna starčev ponos*

(48) *Doista je želio da izađe u suvežu noć*

Prema Katičiću (ib.) i ovdje se radi o zavisnosloženim rečenicama s veznikom *da* jer su dijelovi *da odjaše*, *da poravna starčev ponos*, *da izađe u suvežu noć* prema Katičiću izrične rečenice što kao objekti stoje uz glagole htijenja.

Treba međutim primijetiti da te navodne zavisne rečenice uvedene veznikom *da* podliježu određenim ograničenjima kad stoje uz modalne glagole i kad ovi nemaju vlastitog subjekta. Na to je već odavno upozoreno u slavističkoj literaturi,²² sad nedavno evo i u Silić/Pranjkić (2007: 185), koji ih možda zbog tih ograničenja i ne nazivaju zavisnim rečenicama, nego tek »konstrukcijama *da* + prezent«. Ograničenja su ova:

1. glagol može stajati samo u prezentu i ni u kojem drugom vremenu:

(46a) **On je odmah htio da je odjahao / da će odjahati;*

2. glagol može stajati samo u indikativu i ni u kojem drugom načinu:

(46b) **On je odmah htio da bi odjahao / da odjahao* (kondicional / optativ).

Tim dvama ograničenjima koja navode Silić/Pranjkić (ib.) dodajem još jedno:

3. subjekt mora ostati neizrečen u konstrukciji *da* + prezent, a tek modalni glagol omogućava izricanje subjekta u rečenici:

(49) **Nije više mogla da ona ustane → Nije (ona) više mogla da ustane*²³

Ta ograničenja upućuju po mom mišljenju na to da glagol u konstrukciji *da* + prezent uz glagole nepotpunog značenja nije predikat zavisne rečenice kako tvrdi Katičić (ib.), nego je konstrukcija *da* + prezent morfosintaktička inačica infinitiva koja je, za razliku od srpskog jezika,²⁴ u suvremenome hrvatskom jeziku postala rijetka i stilski obilježena. Ako se složimo s tim da je gla-

21 Krleža, Kaleb, Prica

22 Usp. Ivić (1972: 121) i ondje navedenu literaturu.

23 Literarni primjer *Nije više mogla da ustane* (M. Božić) preuzet je od Barić i sur. (1997: 520).

24 O alternativnoj upotrebi konstrukcije *da* + prezent i infinitiva u srpskom jeziku usp. Piper i sur. (2005: 324–329).

gol u prezentu uveden veznikom *da* inačica infinitiva, a infinitiv je uz modalni glagol dio složenog predikata, npr. (Silić/Pranjkić 2007: 186 i 291):

(50) *O svemu se može razgovarati*

(51) *Želi se posavjetovati s odujetnikom*

onda to povlači zaključak da je i konstrukcija *da* + prezent dio predikata kada stoji umjesto infinitiva uz modalni glagol:

(46) *On je odmah htio da odjaše*

(47) *Htjela je da poravna starčev ponos*

(48) *Doista je želio da izađe u svježju noć*

(49) *Nije više mogla da ustane*

Jednu drukčiju eksplikaciju nude Barić i sur. (1997) i Katičić (2002). Prema njima ishodišne jednostavne rečenice, na primjer *On je odmah htio to* i *On odjaše*, sklapaju se prvo u zavisnosloženu rečenicu *On je odmah htio da odjaše* tako što se rečenica *On odjaše* uvrštava u rečenicu *On je odmah htio to* kao njezin objekt (na mjesto anafore *to*), a nakon toga se glagol objektne zavisne rečenice preoblikuje u infinitiv (uz eliminaciju veznika *da*): *On je odmah htio odjahati*. I dok je za rečenicu *On je odmah htio da odjaše* jasno, budući da je postulirana kao zavisnosložena, da ima dva predikata (*je htio* i *odjaše*), nije jasno u eksplikaciji Barić i sur. (1997) i Katičić (2002) što je predikat u rečenici nakon preoblike infinitivizacije (*On je odmah htio odjahati*). Evo što o statusu infinitiva u takvim rečenicama pišu Barić i sur. (1997: 575, podcrtao V. K.):

Infinitivizacijom se već uvrštena zavisna rečenica, izrična ili namjerna, još čvršće sklapa s glavnom, gubeći u preoblikovanom ustrojstvu vlastite predikatne kategorije pa se glagolski predikat prvotne zavisne rečenice potpuno priključuje predikatu prvotne glavne. Po tome je infinitiv u toj sintaktičkoj funkciji srodan predikatnom proširku.

Dakle nije predikatni proširak, pa prema tome, sukladno definiciji tog pojma kao dijela predikata u Katičić (2002: 48), nije ni dio predikata, nego mu je tek srodan! I doista: u poglavlju o predikatnom proširku Katičić (2002: 47–48)²⁵ ne predviđa infinitiv niti uopće glagol:

Neki glagoli nemaju sami za se kao predikati puno značenje, nego ga dobivaju tako što se proširuju drugim izrazima. Ti izrazi koji upotpunjuju značenje glagola kao predikata zovu se proširci.

Proširci su imenske riječi u nominativu, instrumentalu i akuzativu te prijedložni izrazi.

Primjeri su ovi (Barić i sur. 1997: 403–404; Katičić 2002: 48), predikatni proširak podcrtao V. K.:

(52) *Postat ću opet dijete.*

(53) *Joso se ugleda gospodarom ovog života.*

(54) *Život se opet pričinja lijepim.*

(55) *Pravim se takvom.*

25 Isto tako Barić i sur. (1997: 403–404).

(56) *Lijevo lično krilo ostaje tragičnog izraza.*

(57) *I onda ga izabraše za narodnog zastupnika.*

Predikate u ovim rečenicama Katičić (ib.) naziva »i glagolskim i imenskim«: *postat ću dijete, se ugleda gospodarom, se pričinja lijepim, pravim se takvom, ostaje tragičnog izraza, izabraše za narodnog zastupnika.* Predikatno ime koje čini predikatni proširak u tim primjerima smatra se dakle dijelom predikata, i u tome je, čini se, razlika prema srodnom predikatnom priključku u infinitivu: ovaj je srodan predikatnom proširku jer je priključen predikatu nepotpunog značenja, no za razliku od predikatnog proširka predikatni priključak u infinitivu nigdje se u Barić i sur. (1997) i Katičić (2002) izričito ne definira kao dio predikata, pa se može zaključiti da ga autori tih gramatika i ne smatraju dijelom predikata. Prema njima imamo dakle jednu posebnu sintaktičku kategoriju predikatnog priključka s prototipnim obilježjem da je izražen infinitivom.

Jedini slučaj kada infinitiv s glagolom nepotpunog značenja Barić i sur. (1997) i Katičić (2002) izričito smatraju dijelom predikata jest kada stoji sa sponom u 3. licu jednine (Barić i sur. 1997: 403; Katičić 2002: 47):

(58) *Kroz prozore vidjeti je časnike*

(59) *Ni mačeta ni pileta, ni glasa ljudskog nije čuti*

(60) *Svukud je ići, ali je kući doći*

Ovdje su infinitivi kategorizirani kao predikatna imena. Takvi predikati kao *vidjeti je, nije čuti, je ići, je doći* izriču »da treba, valja ili mora da bude ono što znači glagol koji je u infinitivu« (Katičić, ib.).

2.3. Sintaksa modalnih glagola u užem smislu u njemačkom jeziku

Usporedimo sada sve to s njemačkim jezikom. Glavna razlika prema hrvatskome je u tome što njemački modalni glagoli operiraju isključivo na infinitivu i ne mogu se alternativno dopuniti konstrukcijom *da* + prezent kao u hrvatskome, pa se time u njemačkom jeziku ne postavlja ni pitanje sintaktičke kategorizacije prezentske konstrukcije:

(61) *Nije više mogla **ustati**. / Nije više mogla **da ustane**.*

(62) *Sie konnte nicht mehr **aufstehen**. / *Sie konnte nicht mehr, **dass sie aufsteht**.*

(63) *Intelligentan čovjek ne smije **se vezati**. / Intelligentan čovjek ne smije **da se veže**.*²⁶

(64) *Ein vernünftiger Mann darf **sich nicht binden**. / *Ein vernünftiger Mann darf nicht, **dass er sich bindet**.*

Prema svim njemačkim gramatikama predikat u takvim rečenicama složen je od modalnoga glagola i infinitiva, kao što to među hrvatskim gramatičarima postuliraju i Silić/Pranjaković (2007).

Samo dva njemačka modalna glagola dopuštaju osim infinitiva i dopunu konstrukcijom *da* + prezent. To su glagoli *wollen* i *mögen*:

26 A. G. Matoš, primjer naveden u Barić i sur. (1997: 520).

- (63) *Du willst, dass du eine Freundin hast.* 'Želiš/Hoćeš da imaš djevojku.'
(64) *Ihr wollt dass ihr was erlebt.* 'Hoćete/Želite da nešto doživite.'
(65) *Er möchte, dass er etwas aus seinem Leben macht.* 'Želio bi da nešto napravi od svog života.'

Za razliku od hrvatskih ekvivalenata, u njemačkoj konstrukciji *dass* + prezent subjekt mora biti izrečen, to jest ponovljen. To je vjerojatno razlog zašto se konstrukcija *dass* + prezent u kombinaciji s modalnim glagolima *wollen* i *mögen* smatra zavisnom rečenicom jer ne postoji nikakva formalna razlika prema upotrebi te konstrukcije u kombinaciji s drugim (punim) glagolima. No ograničenja s obzirom na glagolsko vrijeme i način ista su kao u hrvatskome: moguć je samo prezent indikativa. Postoje međutim i druga ograničenja koja u hrvatskome ne postoje. Primjerice neki puni glagoli u konstrukciji *dass* + prezent mogu se s modalnim glagolima *wollen* i *mögen* uz identičnost subjekta upotrijebiti samo ako su i sami modalizirani (Zifonun et al. 1997: 1257):

- (66) *Ich will/möchte, dass ich auch später noch arbeiten kann* 'Hoću/Želio bih da i kasnije još **moгу** raditi'

Nemodalizirani se ne mogu upotrijebiti:

- (67) *Ich will/möchte, dass ich arbeite* 'Hoću/Želio bih da radim'

U tom slučaju moguć je samo infinitiv:

- (68) *Ich will/möchte arbeiten* 'Hoću/Želio bih raditi'

Ostale razlike između njemačkog i hrvatskog jezika u području sintakse modalnih glagola na razini su sintakse pojedinačnih glagola. Razlike su, čini se, znatne.²⁷ Na primjer njemački modalni glagol *können* poznaje, za razliku od hrvatskog ekvivalenta *moći*, i upotrebu kao puni tranzitivni glagol:

- (69) *Ich kann einen Trick.* '(doslovno): Mogu jedan trik'

U hrvatskom jeziku obvezna je dopuna u infinitivu:

- (70) *Mogu izvesti jedan trik.*

Ili upotrebljavamo samoznačni glagol *znati*:

- (71) *Znam jedan trik.*

Potpuni kontrastivni prikaz modalnih glagola u njemačkom i hrvatskom jeziku bit će moguć samo u opsegu posebne monografije, koja je našoj kontrastivnoj lingvistici svakako potrebna.

3. Rezultati i zaključak

O sintaksi modalnih glagola ili »glagola htijenja« do sada je u hrvatskoj gramatici bilo poznato uglavnom samo to da se u rečenici rabe zajedno s nekim drugim, punim glagolom, kojega značenje modificiraju u određenim dimenzijama. U ovom smo članku pokušali skrenuti pozornost na to da je sintaksa modalnih glagola složenija: oni mogu neovisno o glavnom glagolu s kojim stoje

27 Usp. Kattein (1985: 18–19).

u rečenici otvarati mjesta određenim rečeničnim dijelovima, a nerijetko se rabe i bez drugoga glagola, koji je ili asociran i neizrečen ili se radi o samoznačnoj upotrebi modalnoga glagola.

Upozoreno je također na neke nedorečenosti u hrvatskim gramatikama što se tiče predikata s modalnim glagolima. Primjerice postulira se da je infinitivna dopuna »glagola htijenja« nastala preoblikom infinitivizacije iz (navodne) zavisne rečenice uvedene veznikom *da*, ali se nigdje ne eksplicira sintaktički status tog infintiva u novonastaloj rečenici.

I konačno u kontrastivnoj analizi modalnih glagola u njemačkom jeziku upozoreno je na važnu strukturnu mogućnost alternativne upotrebe konstrukcije *da* + prezent umjesto infinitivne dopune modalnom glagolu u hrvatskom jeziku, koja u njemačkom jeziku strukturno ne postoji. Navedeno je nekoliko argumenata protiv teze da konstrukcija *da* + prezent ima status zavisne rečenice, a neka buduća sintaktička rasprava trebala bi dalje razviti tu argumentaciju.

Literatura

- ÄGEL, VILMOS 2000. *Valenztheorie*. Tübingen: Narr.
- ANIĆ, VLADIMIR 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- BARIĆ, EUGENIJA; MLO LONČARIĆ, DRAGICA MALIĆ, SLAVKO PAVEŠIĆ, MIRKO PETI, VESNA ZEČEVIĆ, MARLIJA ZNIKA 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- FRANIĆ, IVANA 2006. »Jezikoslovno nazivlje u Tesnièreovim *Éléments de syntaxe structurale*«. *Filologija* 46–47, 77–99.
- HANSEN, BJØRN 2009. »Modals (Modauxiliare)«. Kempgen, Sebastian; Peter Kosta, Tilman Berger, Karl Gutschmidt (Hrsg. / eds.), *Die slavischen Sprachen. The Slavic Languages*. Band 1 / Volume 1. Berlin / New York: de Gruyter, 468–483.
- HERINGER, HANS JÜRGEN 1996. *Deutsche Syntax dependentiell*. Tübingen: Stauffenburg.
- IVIĆ, MILKA 1972. »Problematika srpskohrvatskog infinitiva«. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XV/2, 115–138.
- KARABALIĆ, VLADIMIR; LEONARD PON 2008. *Syntax der Satzglieder im Deutschen. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera / Filozofski fakultet.
- KATIČIĆ, RADOSLAV 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU – Globus.
- KATTEIN, RUDOLF 1985. »Modalnost u hrvatskosrpskom i njemačkom jeziku«. *Suvremena lingvistika* 25, 15–22.
- PIPER, PREDRAG; IVANA ANTONIĆ, VLADISLAVA RUŽIĆ, SRETO TANASIĆ, LJUDMILA POPOVIĆ, BRANKO TOŠOVIĆ 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU / Beogradska knjiga / Matica srpska.
- SAMARDŽIJA, MARKO 1986. »Dopune u suvremenom hrvatskom književnom jeziku«. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 21, 1–33.
- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ 12005; 22007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- ŠOJAT, KREŠIMIR 2009. »Morfosintaktički razredi dopuna u Hrvatskom WordNetu«. *Suvremena lingvistika* 68, 305–338.
- ZIFONUN, GISELA; LUDGER HOFFMANN, BRUNO STRECKER 1997. *Grammatik der deutschen Sprache*. Berlin – New York: de Gruyter.
- ŽEPIĆ, STANKO 1975. »Gramatika zavisnosti i teorija valentnosti«. *Suvremena lingvistika* 11, 19–27.

Syntax of Croatian and German verbs of incomplete meaning exemplified on modal verbs

The first chapter gives a definition of so called verbs of incomplete meaning and suggests two criteria for their distinction from lexical verbs. Firstly, one must distinguish between the usage of infinitives as verbal additions to verbs of incomplete meaning within a complex predicate and the usage of infinitives as valency complements to lexical verbs. So for instance in the sentence *Boji se priznati što se dogodilo* ((He) is afraid to admit what happened) the infinitive phrase and the implicit subject are valency complements to the verb *boji se* (to be afraid of) since they are specific in the sense that all other complements apart from the subject denoting a human agent and the objective genitive denoting the cause of emotion are ruled out. As opposed to this, in the sentence *Mora priznati što se dogodilo* ((He) has to/must admit what happened) the infinitive is not a valency complement to the modal verb since this verb is not selective towards its complements (apart from their necessary infinitive form): theoretically every modal verb can be combined with every lexical verb in the infinitive form.

The second chapter explains the basic syntax of modal verbs as a subgroup of verbs of incomplete meaning. Firstly, chapter 2.1. gives a definition and a classification of modal verbs in the Croatian language. In chapter 2.2. on the syntax of modal verbs in the Croatian language we discuss among other things the use of modal verbs with or without the infinitive form, parts of sentence claimed to be introduced by the modal verb itself, the syntax of the Croatian verbs *željeti* (wish) and *htjeti* (want) which differ in certain aspects from other modal verbs, the structure *da* + infinitive as an alternative to the infinitive form used with the modal verb and finally the status of sentences in which both modal and lexical verbs are used (simple or complex sentence). Chapter 2.3. gives a contrastive overview of certain syntactic aspects of modal verbs in the German language.

The theoretical background for the analysis is provided by the dependence grammar and the valency theory combined with a synchronic, descriptive and contrastive approach.

Ključne riječi: modalni glagoli, sintaksa, hrvatski jezik, njemački jezik, gramatika zavisnosti

Key words: modal of verbs, syntax, Croatian language, German language, dependency grammar